En el centenari de Rafael Tasis i Marca

Neus Real

Entre molts altres esdeveniments, el 2006 ens ha portat el centenari de Rafael Tasis i Marca, celebrat en una jornada d'homenatge organitzada per la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) dins del programa *1906 Lletres*. Aquesta jornada va tenir lloc el 18 de maig, a la Residència d'Investigadors de Barcelona, i es va desplegar en tres conferències i una taula rodona, complementades amb una petita exposició de llibres, fotografies i algun objecte personal propietat de la família. Al matí, Magí Sunyer (de la Universitat Rovira i Virgili) i Vicent Simbor (de la Universitat de València) van considerar les facetes de novel·lista, crític i publicista de Tasis. A la tarda, Albert Manent va delectar l'audiència amb un parlament sobre l'intel·lectual polifacètic que tan de prop va conèixer, i la memòria del qual ha reivindicat en nombroses ocasions. Per tancar els actes, el fill de l'autor, Rafael Tasis Ferrer; el periodista i escriptor Miquel-Lluís Muntané; la professora Sílvia Coll-Vinent, i el novel·lista i dramaturg Lluís-Anton Baulenas, foren convidats a recordar Tasis i Marca com a home, narrador, autor de teatre, traductor, divulgador cultural i intel·lectual compromès.[1]

Tot això fou, efectivament, l'escriptor nascut a Barcelona el 9 de març de 1906 i mort a París inesperadament, d'un infart, poc abans del Nadal de 1966. Un escriptor que, sense arribar a esdevenir un nom de primera línia en la literatura catalana contemporània, va fer-hi contribucions importants en diversos nivells. I un escriptor que, políticament definit i actuant sempre en pro del país, va ser, al llarg de la seva vida, «en tots els camps culturals, un constant batallador».[2] En el mapa històric particular de la Catalunya del segon terç del segle XX, això ha fet que Rafael Tasis i Marca hagi esdevingut una personalitat coneguda «sobretot —encara que probablement no tant com es mereixeria—, per la seva infatigable i insubornable defensa de la nació i la cultura catalanes durant la guerra civil i la llarga postguerra».[3]

* * *

[1] Per a les conferències de Sunyer, Simbor i Manent i per al text que Rafael Tasis Ferrer va llegir en obrir la taula rodona, vegeu *Centenari Rafael Tasis (1906-2006)*, Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2006.

[2] Maria CAMPILLO i Jordi CASTELLANOS, «La novel·la. Rafael Tasis», dins Martí de RIQUER, Antoni COMAS i Joaquim MOLAS (dirs.), *Història de la literatura catalana*, vol. XI, Barcelona: Ariel, 1988, p. 52.

[3] Adriana DANÉS SALA, «Rafael Tasis 1921-1935: primers passos literaris i polítics», *Serra d'Or*, n. 538 (octubre 2004), p. 20 (parcialment consultable en línia a http://www.uoc.edu/lletra/noms/rafaeltasis/).

Com Adriana Danés ha explicat amb detall, tant les accions com les idees i les conviccions de Rafael Tasis i Marca tenen les seves bases, els seus orígens, en les primeres dècades de la centúria que el va veure néixer.[4] Els anys vint en constitueixen l'etapa d'aprenentatge. L'autor publica un nombre considerable de textos originals i d'adaptacions o traduccions en periòdics infantils i juvenils i edita la novel·la *El daltabaix* (1924). Les plataformes literàries i periodístiques creades en el marc de la reacció catalanista contra la repressió de la Dictadura de Primo de Rivera —com la col·lecció La Novel·la d'Ara— li ofereixen la possibilitat d'anar acotant els espais en què assolirà una innegable funció, des d'una maduresa incipient, a partir del tombant vers els anys trenta. En aquest tombant, i pel que fa a l'àmbit estricte de les lletres, l'activitat de Tasis s'enfoca essencialment cap a dues vies: la producció narrativa i la crítica literària. Formalment, aquesta darrera és la que acaba centralitzant la dedicació de l'escriptor, esdevingut firma habitual de *Mirador* i *La Publicitat*.

Tasis «entra a l'etapa republicana perfilant-se com un escriptor-intel·lectual amb la voluntat de contribuir, no només a la reconstrucció nacional de Catalunya que permet esperar la nova era política, sinó també a la seva reconstrucció cultural».[5] En aquesta reconstrucció, el públic (el mercat) és un aspecte clau. El jove lletraferit ho ha tingut clar des dels inicis de la seva trajectòria i, ara, en el nou paisatge que suposa la República, s'erigeix en una de les veus crítiques que ho subratllen amb insistència. La particularitat d'aquesta invocació rau en la circumstància que, des d'unes concepcions literàries deutores del vuit-cents però amb plena consciència dels mecanismes de la dinàmica literariocultural moderna i dels factors que afecten la cultura catalana, l'autor barceloní defensa unes solucions ben concretes:

> Barcelona necessita un estol de novel·listes que s'enamorin de la seva evolució, de la seva grandesa i de la seva misèria. La història interna de les societats, més viva i autèntica que en les cròniques oficials, es troba en la novel·la, i per a conèixer-nos, per a corregir el nostre orgull i per a frenar les nostres errades, ens cal aquest espill idealitzat, però tanmateix fidel. I jo gosaria dir que, fa tanta falta una bona novel·la de psicologia, l'obra analítica i massiva d'un Joyce i d'un Proust, com el fulletonisme amb ribets de sicalipsi d'un Dekobra o un Da Verona i els misteris i els crims presentats per un Wallace o un Simenon. Ens cal aconseguir un públic [...].[6]

---

[4] Vegeu ÍDEM, *Els inicis literaris i polítics de Rafael Tasis (1921-1935)*. Treball de recerca inèdit dirigit pel Dr. F. Xavier Vall i Solaz, Departament de Filologia Catalana, Universitat Autònoma de Barcelona, juliol 2004.

[5] ÍDEM,, «Rafael Tasis als primers anys trenta. Un model d'intel·lectual patriota», en *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, Barcelona: L'Avenç - Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2006 (Traces llibres, 1), p. 216.

[6] Rafael TASIS I MARCA, «Barcelona i la novel·la. IV. Possibilitats de la novel·la barcelonina», *Mirador*, n. 227 (8 de juny de 1933), p. 6. Aquestes solucions seran igualment propugnades, teòricament i a la pràctica, entre altres, per plomes més innovadores, com l'aspirant a escriptora que encara era Mercè Rodoreda (és en aquest context, de fet, que cal entendre la novel·la *Crim*, que l'autora publica el 1936 —vegeu Neus REAL MERCADAL, *Mercè Rodoreda:*

Dos anys abans, Tasis havia aventurat una provatura en la primera de les línies que apuntava en aquestes declaracions amb *Vint anys* (1931), una novel·la que es va anunciar a la premsa com una «pintura exacta d'un ambient i d'una joventut —la d'ara— amb totes les seves inquietuds, problemes i sentiments»[7] i que es va publicar a la Biblioteca A Tot Vent, d'Edicions Proa.[8] L'obra, ben rebuda des de sectors prou diversos, va ser efectivament considerada una representació fidedigna del «tomb radical que les idees, els costums i la moral han sofert, a casa nostra, en el lapse de temps que va des de principis d'aquest segle als dies d'ara»;[9] és a dir, d'allò que el Tasis crític va qualificar —en una expressió precisa que ha fet fortuna en els estudis sobre la novel·la dels anys trenta— de *variacions del codi moral*.[10] *Vint anys*, remarcablement, també fou vista com una excepció en el desert que dibuixava la literatura catalana de distracció amb uns mínims de qualitat; en altres paraules, una literatura que pogués actuar de pont, per als lectors i les lectores, entre la literatura de consum de Josep M. Folch i Torres i el consum d'alta literatura.[11]

Aquesta via pròpiament creativa, tanmateix, no va tenir sinó una continuïtat indirecta en els anys immediatament següents. Tasis no va publicar cap més novel·la abans del final del conflicte armat, però va esdevenir, en canvi, un dels principals crítics de novel·la del país. La recepció d'*Una visió de conjunt de la novel·la catalana* —el recull d'articles revisats que, editat el 1935, incorporava un assaig, una conferència i un pròleg específicament redactat per a l'ocasió— n'aporta un testimoni fefaent.[12] El 1939,

---

l'obra de preguerra, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005 (Biblioteca Serra d'Or, 344), ps. 365-416).

[7] Aquest és el text de les notes propagandístiques que es poden trobar, per exemple, a *La Veu de Catalunya* del 9-VI-1931 [ed. vespre] o a *La Publicitat* de l'11-VI-1931.

[8] Una empresa per a la qual Tasis va traduir, en els mateixos anys, dues novel·les angleses prou significatives des de la doble perspectiva de la qualitat i la popularitat. Vegeu respectivament Rafael TASIS I MARCA, *Vint anys*, Badalona: Proa, 1931 (Biblioteca A Tot Vent, 32); Oscar WILDE, *El retrat de Dorian Gray*. Traducció de Rafael Tasis, Badalona: Edicions Proa, 1930 (Biblioteca A Tot Vent, 23. Sèrie estrangera), i Margaret KENNEDY, *La nimfa constant*. Traducció de Rafael Tasis, Barcelona: Edicions Proa, 1931 (Biblioteca Oreig).

[9] Manuel de MONTOLIU, «Breviari crític. Rafael Tasis i Marca. *Vint anys*. Edicions Proa», *La Veu de Catalunya*, 7-IX-1931 [ed. vespre].

[10] Rafael TASIS I MARCA, «Les Lletres. Barcelona i la novel·la. III.- Els temes actuals», *Mirador*, n. 226 (1 de juny de 1933), p. 6.

[11] Vegeu Pere GUARDIOLA, «Comentaris. De la crisi del llibre, encara», *El Dia* (Terrassa), 1-IX-1931.

[12] El febrer de 1936, en la seva ressenya del llibre, Maurici Serrahima qualificava Tasis d'«excel·lent crític» que havia posat «una pedra per a edificar la història de la nostra novel·la» (Maurici SERRAHIMA, «Les Lletres. Una visió de la novel·la catalana», *El Matí*, 19-II-1936). No va ser l'únic a elogiar-ne la tasca (també ho van fer, per exemple, Martí de Riquer des de *La Publicitat* i Manuel de Montoliu des de *La Veu de Catalunya*), cosa que indica el respecte assolit per l'autor. Ja durant la guerra, confirmen aquest prestigi el fet que fos designat membre del jurat del Premi Joan Crexells de 1936 o la publicació, per part del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, de *La literatura catalana moderna* (1937); vegeu Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Curial Edicions Catalanes, 1994 (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 35), p. 37 i 146-148.

no cal dir-ho, va suposar una ruptura que havia d'establir una frontera clara entre les dues grans etapes de la trajectòria de l'escriptor.

Exiliat a París al final de la guerra, Tasis va tornar a Catalunya el 1948 i va treballar per la reconstrucció cultural des de l'interior. Sense abandonar les col·laboracions periodístiques, ans al contrari (és una signatura present en les publicacions de l'exili i les del país —com, per exemple, *La Nova Revista*, de Mèxic, o *El Pont* i *Serra d'Or*—), i, doncs, continuant amb la crítica literària, va desplegar també nombroses tasques que nodrien fronts diversos de la resistència i la recuperació sota la fèrria repressió del franquisme. La llibreria impremta familiar de la Rambla, al capdavant de la qual es va posar tot just retornat de França, va convertir-se en un centre neuràlgic de la vida literària de postguerra. Per a Albert Manent,

> No és fàcil d'imaginar-se com havia d'actuar Tasis en aquell món encara ple de prohibicions contra la llengua i la cultura, sense plataformes públiques, fent de pont amb els de l'exili, donant conferències a comarques sobre temes no polítics, que de vegades acabaven amb una multa. I per sobre de tot havent de dedicar moltes hores a la papereria i a la petita impremta artesanal. Hi rebia no sols visites d'amics i de "conspiradors" que estaven delerosos per rebre alguna notícia o saber algun rumor de la boca del mateix Tasis, sinó clients o els que li telefonaven per saber quan s'acabava el termini per presentar treballs als Jocs Florals de Molins de Rei. Arimany recorda que sovintejava la frase: "Quan no sapigueu una cosa, pregunteu-ho a en Tasis".[13]

Va ser en aquesta segona fase del seu periple literari, així mateix, que Tasis, alhora que es dedicava a tot plegat i als treballs d'història, a la història de la cultura, la història de la premsa, la història de la literatura, la literatura per a infants, l'assaig, el teatre i la traducció,[14] va tornar a la narrativa i va desenvolupar més pròpiament la seva vocació novel·lística. Ho va fer fressant aquells dos camins que havia definit en els anys trenta: retratant un espai i un temps ben concrets i conreant un subgènere, el policíac, de demostrat interès per part del públic (un subgènere la materialització del qual admetia, a més, la construcció simultània d'un ambient, dit de pressa, "històric"). El resultat d'aquesta doble opció foren, d'una banda, *Sol ponent* (1953), *Abans d'ahir* (1956) i, molt en especial, *Tres* (1962), considerada la seva millor novel·la; i, de l'altra, *La Bíblia valenciana* (1955) —el títol tasià més venut fins avui (en part gràcies al fet d'haver estat escollida lectura obligatòria de l'ensenyament secundari al País Valencià)—, *És hora de plegar* (1956) i *Un crim al Paralelo* (1960), valorades com una aportació, si no inaugural, bàsica, al gènere detectivesc en català.

---

[13] Així ho explicava Manent en la jornada d'homenatge del 18 de maig, en un text que, ja s'ha dit, es pot llegir a *Centenari Rafael Tasis (1906-2006).*

[14] Vegeu la bibliografia inclosa a *ibidem*.

I és que Rafael Tasis estava convençut de la importància de comptar amb una novel·la que «sense renunciar a una dignitat artística», per dir-ho en termes de Maurici Serrahima, «cerca obertament la simpatia del gran públic» perquè «fer novel·la per a tothom no vol dir fer novel·la dolenta».[15] Fer novel·la per a tothom amb dignitat artística, segons Tasis, era servir el país. Aquesta premissa, que havia estat una de les raons fonamentals del crític de preguerra, va esdevenir una motivació irrenunciable per a l'escriptor de postguerra. Ell mateix ho explicava d'aquesta manera pocs mesos abans de morir:

> [...] [N]o he estat mai un partidari de l'art per l'art i em sembla que, a casa nostra i en el dia d'avui, la literatura no pot ésser altra cosa que un acte de servei. Com a tal, i ara que els meus seixanta anys em donen ocasió de dir-ho, he escrit la meva obra i l'he oferta als meus conciutadans, els lectors catalans. Com a tal, voldria que quedés inscrita, suprem honor que no sé si em correspon, a la història de la literatura catalana.[16]

L'obra de Rafael Tasis i Marca, que abasta una seixantena de títols, ha quedat inscrita en la història de la literatura catalana; no com una obra magna, però sí digna i amb una funció inqüestionable en els diversos àmbits en què es va desplegar. L'assistència d'un públic prou nombrós a la jornada d'homenatge del 18 de maig ens va oferir una prova de reconeixement i consideració que hi apunten directament. I és que l'escriptor barceloní es fa llegir encara avui i, a més, va contribuir enormement al gruix imprescindible sobre el qual s'assenten les fites literarioculturals. Com va declarar Eugeni Xammar, en Tasis «era home de grans qualitats mitjanes. Ho repeteixo: qualitats mitjanes *però en gran*».[17]

Versió completa de l'article de Neus Real, *En el centenari de Rafael Tasis i Marca*, publicat sense les notes a peu de pàgina a *Serra d'Or*, n. 564 (desembre 2006), p. 23-25.

---

[15] Maurici SERRAHIMA, «Les Lletres. Per la novel·la popular», *Mirador*, n. 306 (22 de desembre de 1934), p. 6.

[16] Rafael TASIS, *Discurs de gràcies no pronuncita en un acte no celebrat per a commemorar els seixanta anys de Rafael Tasis.* Club d'Amics de la UNESCO de Barcelona. Nit del 12 de març de 1966. Facsímil de l'edició original que fou realitzada, a l'any 1966, a la Impremta Rafael Tasis, de la Rambla de Caputxins de Barcelona.

[17] Mots recollits a Miquel ARIMANY, *Memòria de mi i de molts altres*, Barcelona: Columna, 1993, p. 366. La cursiva és meva.